

Búskapur, Eurokreppa og politískt ráðaloysi

Rolf Guttesen
rg@geogr.ku.dk

Verður euran tikin av dögum? Fara Týskland og Italia burturúr euro-samarbeidinum?

Hetta eru nakrar av teim heldur álvarsligu evnunum, sum orðaskiftið nertir við í hesum europeisku kreppu-dögum.

Euro-afturgongdin heldur fram. Fólkaatkvøðurnar í Frankaríki og Hollandi, sum søgdu nei til eina nýggja ES-grundlóg, skapa framvegis trupulleikar á tí politiska økinum. Og óvissan um euro'na heldur fram og setir síni spor í valuta-handlinum.

Kurvmyndin, sum vísir handils-lutfallið millum euro og dollar, hevur farnu viku víst framhaldandi styrking av dollar, og tilsvareandi afturgongd fyri euro. Dollarin, sum var í stöðugari afturgongd fram til nýggjárs, vendi so bráðliga, og stendur í dag á sterkasta stöði í meir enn níggju mánaðir.

Amerikanska síðan

Stöðan í USA er væl meira stabil enn í Europa í lötuni. Men fleiri av teim gomlu búskaparligu problemunum í USA, sum Vinnusíðurnar fyrr hava viðgjørt, eru als ikki loyst enn. Hallið á handilsjavnanum, tað er munurin millum inn- og útfluttar vörur, er enn ovur stórt. Fyri apríl vaks hallið við gott 6% til \$57 milliardir.

Samlaða hallið fyri 2004 var \$618 milliardir, og tað væntast at blíva uppá meira enn \$700 mia. í ár. Til samanberingar er hallið í USA uppá gott - 6% av brutto-framleiðsluni (GDP), meðan tað er positivt í euro-økinum, uppá + 0,5%.

Í farnu viku vístu framleiðslutöl í USA eisini ein fallandi tendens. Fyri 1. ársfjórðing var vøksturin undir tað væntaða talið, og

hetta legði eitt vist trýst á dollaran.

Oljuprísurin liggur stöðugt høgt í ár, \$50 til \$55 fyri tunnuna, meðan prísurin í juni í fjør var \$35-37. Í apríl í ár fall oljuprísurin nakað, og hetta ávirkaði amerikansku handilstølina soleiðis, at samlaði prísurin á innfluttum vörum í USA fall við 1,3% í apríl.

Ein onnur strukturel grund til at vænta styrktan dollara framyvir er, at rentumunurin millum euro-økið og USA helst økist. Stjórin ó amerikanska the Fed, Greenspan, boðar frá rentuhækking í smáum stigum. USA-rentan er í lötuni 3,25%, men í Europa bert 2,0% og hetta hevur verið stöðið í longri tíð.

Europeiska síðan

Euran líkist í hesum dögum einum kavabólti, sum er farin á rull, og eingin dugir rættiliga at siga, hvar ið hann endar. Tað kann móguliga vísa seg, at fólk hava verið ov íðin at selja euro, at kursurin er blivin ov lágur, so at tendensurin fer at venda aftur. Men hin vegin eru eisini tekin um óvissu og ósemju í euro-samtakinum.

Løtuvinningur í Italia

Italia hevur eina samgongustjórn við tí korrupsíons-ákærda vinnulívs-manninum Silvio Berlusconi á odda. Í samgonguni er eisini ein lítill høggrasinnaður loysingarflokkur, Liga Nord, sum nú sigur, at teir heldur vilja hava gomlu liruna aftur.

Ofta er tað so, at stjórnir, sum hava lítlan stuðul í fólkinum, royna at finna sær ein syndabukk. Búskaparlaga stöðan í Italia er slett ikki góð. Hon er faktisk so vánalig, at eingilska blaðið "The Economist" hevði sergreinir um landið í mai í ár, har teir kallaðu Italia fyri "the real sick man of Europe", tann veruliga sjúki maðurin í Europa. Berlusconi dugir at brúka stór orð, men lítið kontant er komið burturúr teim fyra árunum, hann hevur sitið sum stjórnarleiðari. Tó hava hansara egnu privatú fyrirkomur og forrætningar trívist óvanliga væl. hesa tíðina. Nettup hetta fyri-

brigdi, samanblanding av privatum og almennum málum, er kanska eisini tekin um ítalsku sjúkuna. Berlusconi er óskikkaður, ella "unfit to be prime minister of Italy," sum The Economist tekur til, 21.5.05.

Tað merkisverda er kanska ikki at justitsráharrin hjá Liga Nord, Roberto Castelli, sendir eina sovorðna neyðrakett upp um eina nýggja liru, men heldur at Berlusconi ikki vísir hesum spekulatiónum aftur.

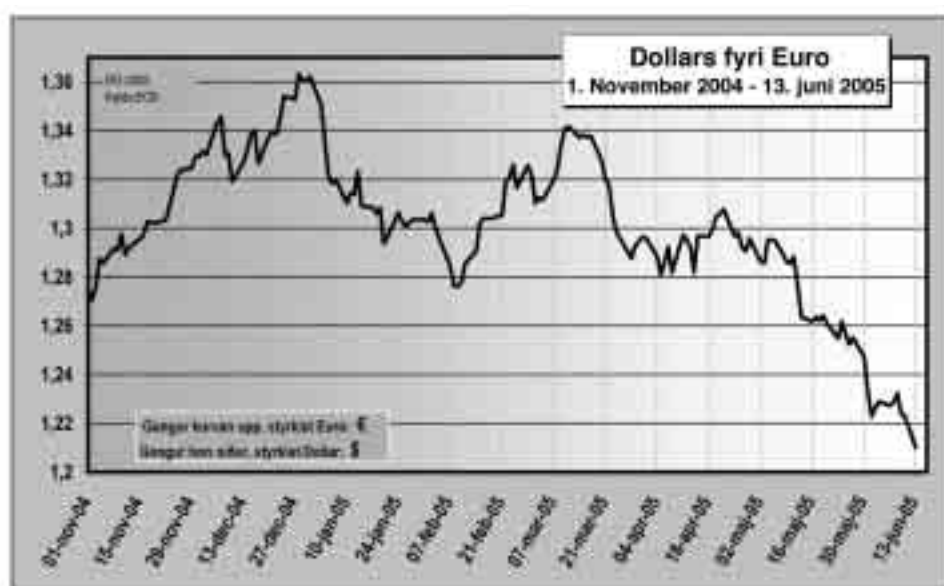
Týskur longsil eftir D-mark?

Tað eru ikki nógv, sum taka ítalska gramlið í álvara. Men sakin er ein onnur, tá politikkarar og búskaparfrøðingar í Týsklandi, sum er størsta landið í ES við 80 mill. íbúgvam, fer at skifta orð um euro'na. Fer Týskland burtur úr gjaldoyrissamtakinum, so kollapsar euran beinan vegin.

Eingin týskari við ábyrgd hevur enn úttalað seg alment um móguleikan. Men á fundi 25. mai hava figgjarráðharrin Hans Eichel og adrir topp-búskaparfrøðingar skift orð um málið. Tað nevniir Politiken 10.6.05. Framvegis skrivur blaðið, at týskir búskaparfrøðingar ongatið hava elskað euro'na. Sama er galdandi fyri týska landsbankan, Bundesbank, sum alla tíð arbeiddi ímóti at fáa eina nýggja felags valuta-eind.

Fyrsta januar 1999 bleiv euran til veruleika. Meira enn seks ár eru farin, og týskarar eru enn skeptikarar í hesum máli. Týski búskapurin hevur ikki haft stórar fyrimunir av euro'ni. Men tey nýggju londini hava haft stórar fyrimunir av lágu rentuni, sum fylgdi við. Týskland hevur brúkt nógv orku uppá innlimingina ella sameiningina av DDR og BRD. Arbeidsloysið er enn himmalhøgt eystanfyrir, eini 20%, meðan tað í landunum sum heild er umleið 10%. Búskapurin veksur sera spakuliga.

Samstundis hava ES-londini, sum ikki hava euro sum gjaldoyra: Svøríki, Danmark og Bretland lægri arbeidsloysi, skjótari vøkstur í framleiðsluni og onnur

positiv tekin um ein sterkan búskap, sum euro-londini mangla. Spurningurin er, um euran einsamøll kann forklára hesar andsnagdir. Tað tykist ikki vera so.

Heldur er tað, at leiðandi duettin, Týskland og Frankaríki, hevur verið ov seinfør við búskaparligum umleggingum og ábótum.

Henda kreppan, og hinar

Fyri mongum árum segði general de Gaulle eisini "non" og parkeraði Frankaríki burturfrá EEC í fleiri ár. Hin tiltikna eingilska jarnlady' in Mrs Thatcher svingaði í 1984 við hondtaskuni og kravdi at Bretland fekk avslátt. Hon vildi ikki gjalda tað, sum var avtalað í innlimingarskjalinum frá 1973. "I want my money back," rópti hon, og fekk sín vilja.

Tað var tá, so sigur søgan á eingilskum, at táverandi franski prime ministarin Chirac venaðist, og segði: "next time she will demand my balls." (Michael Seidelin í bókini "Den stenede vej mod unionen", s 131). Tað danska "nej" til Maastricht er eisini kent. Allar hesar kreppur høvdu ein fokus, sum flest øll vóru samd um. Ósemjan millum lond og leiðarar kundi lokalisera.

Patienturin er sjúk, men hvat feilar honum?

Hesaferð er tað klárt, at patienturin er sjúk. Men hvør er diagnosan? Hvar situr sjúkan. Tað eru lond

og stjórnir ósamd um. Henda traktat um felags grundlóg, sum fekk nei úr Frankaríki og Hollandi, var sjálvsagt eitt kompromis, har Blair og Bretland vildu hava sum minst á tí sosiala økinum. Hinumegin Ermasund søgdu franskmenn nei, tí traktatin var "angelsaksisk liberalism." Hóast 74% av franskmönnum trúgva, at tað ber til at samráðast av nýggjum, og fáa eina meiri sosiala traktat burturúr, so man hetta vera ein illusiún, ein hvørvimynd. Hetta vóru eisini argument, sum ein partur av franska sosialistaflokkinum, sum sveik flokkslinjuna, brúkti sum agn, fyri at fáa veljararnar at stemma 'non'.

Fundur við óvissum úrsliti

Tá stjórnarleiðarar mótast í Bruxelles nú hósdag og fríggjadagin, kemur væntandi lítið burturúr. Ratifikatións-processin (góð-

kenningin) av traktatini steðgar í veruleikanum upp. Ella rættari, hon er longu uppsteðgað. Eingin fólkaatkvøða verður í Bretlandi, og heldur ikki í Danmark í hesum umfari.

Antin semjast leiðararnir um "time-out" og so má tíðin vísa, hvat seinni kemur burturúr. Ella teir kunnu slett ikki semjast, og tá man hvørt landið sær taka sær "time-out". So skal kanska hugsast og bíðast til bæði Chirac, Schröder, Berlusconi og Blair eru pensioneraðir. Tað vil siga at ES verður sett uppá "stand-by" eini 2, 3 ella 4 ár.

Hesaferð er tað klárt, at patienturin er sjúk. Men hvør er diagnosan?

"Spurningurin er, um tey 25 ES-londini kunnu semjast um eina traktat, sum meira enn henda ger øllum til vildar"

"Fer Týskland burtur úr gjaldoyrissamtakinum, so kollapsar euran beinan vegin"

Gjaldoyra Miðalkursur

USD	(USA DOLLARS)	616,910
GBP	(PUND STERLING)	1113,450
SEK	(SV. KR.)	80,300
NOK	(N. KR.)	94,810
CHF	(SCHW. FRANCS)	483,850
ISK	(ISL. KR.)	9,403
CAD	(CAN. DOLLARS)	490,680
JPY	(JAP. YEN)	5,64840
AUD	(AUSTR. DOLLARS)	469,180
NZD	(NEW Z. DOLLARS)	434,350
HUF	(UNG FORINTER)	2,981
XDR	(SDR)	901,130
EURO	(EURO)	744,120